

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ПРОЯВІВ БУЛІНГУ В КЛАСНОМУ КОЛЕКТИВІ

Князь Дарія Андріївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

І курсу спеціальності «053 Психологія»

Херсонський державний університет

науковий керівник: Дементьєва Капіталіна Георгіївна

доцентка кафедри психології,

Херсонський державний університет

У сучасному освітньому просторі проблема булінгу набуває особливої актуальності у зв'язку з посиленням уваги до питань забезпечення безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища. Соціально-економічні трансформації, цифровізація освіти, зростання комунікативного навантаження на учнів та поширення віртуальних форм взаємодії актуалізують необхідність комплексного аналізу чинників, що зумовлюють прояви агресивної поведінки в учнівському середовищі. Одним із таких ключових чинників є стиль педагогічного спілкування вчителя, який істотно впливає на формування міжособистісних відносин у класному колективі.

Педагогічне спілкування в сучасній педагогічній науці розглядається як цілісний, багатовимірний процес професійної взаємодії педагога зі здобувачами освіти, що охоплює інформаційний, емоційно-ціннісний та регулятивно-поведінковий компоненти. Як зазначав В.О. Сухомлинський, «слово вчителя – це тонкий інструмент впливу на душу дитини», що підкреслює значення комунікативної складової педагогічної діяльності у формуванні особистості учня. Саме через педагогічне спілкування транслюються соціальні норми, цінності, моделі взаємодії та способи розв'язання конфліктних ситуацій [1].

За концепцією Л.С. Виготського, соціальна взаємодія виступає провідним чинником психічного розвитку дитини, а навчання й виховання реалізуються передусім у процесі спілкування, у межах якого відбувається інтеріоризація соціального досвіду [2]. Учитель у цій взаємодії виконує роль посередника між культурними зразками поведінки та індивідуальним досвідом дитини, формуючи так зону її найближчого розвитку. У цьому контексті стиль педагогічного спілкування визначає не лише ефективність засвоєння навчального матеріалу, а й характер соціальних відносин у класному колективі.

Стиль педагогічного спілкування впливає на способи організації спільної діяльності учнів, характер зворотного зв'язку, а також на механізми соціального навчання. З позицій теорії соціального навчання А. Бандури, поведінкові моделі, які демонструє значущий дорослий, засвоюються учнями шляхом спостереження та наслідування. Відтак педагог, свідомо чи несвідомо, задає зразки комунікативної поведінки, які згодом відтворюються у взаємодії між учнями. Якщо вчитель використовує конструктивні, ненасильницькі форми спілкування, це сприяє формуванню культури діалогу та взаємної поваги в класному середовищі [3].

Авторитарний стиль педагогічного спілкування характеризується домінуванням учителя, директивністю, жорстким контролем і обмеженням самостійності здобувачів освіти. За класифікацією К. Левіна, такий стиль управління сприяє формуванню залежної позиції учнів і зниженню їхньої внутрішньої мотивації [6]. У педагогічній практиці це нерідко супроводжується емоційною напруженістю, страхом помилки та пригніченням ініціативи. Як зазначав А. Маслоу, незадоволення базових потреб у безпеці та прийнятті може призводити до проявів агресії й деструктивної поведінки. У класах з переважанням авторитарного стилю педагогічного спілкування створюються умови для формування жорстких ієрархічних структур, у межах яких агресивні моделі поведінки можуть транслюватися від учителя до учнів і відтворюватися у міжучнівських відносинах [4]. Це підвищує ризик виникнення булінгу, оскільки учні схильні копіювати стиль взаємодії дорослого та спрямовувати агресивні дії на більш уразливих членів колективу.

Демократичний стиль педагогічного спілкування ґрунтується на принципах партнерства, відкритого діалогу, взаємної поваги та визнання цінності кожної особистості. За гуманістичною концепцією К. Роджерса, атмосфера прийняття, емпатії та щирості є необхідною умовою особистісного зростання дитини. У межах демократичного стилю педагог виступає не лише джерелом знань, а й організатором співпраці, фасилітатором навчального процесу та зразком конструктивної комунікації [5]. Такий стиль сприяє формуванню позитивного соціально-психологічного клімату, розвитку емпатії, відповідальності за власну поведінку та навичок ненасильницького розв'язання конфліктів. Як наслідок, демократичний стиль значно знижує ймовірність виникнення булінгу та виконує важливу превентивну функцію у формуванні безпечного освітнього середовища.

Ліберальний стиль педагогічного спілкування характеризується зниженим рівнем педагогічного контролю, нечіткістю вимог і правил поведінки, а також мінімальним втручанням учителя в міжособистісні

конфлікти учнів. На думку Д. Баумрінд, надмірна поблажливість і відсутність чітких меж можуть негативно впливати на соціалізацію дітей та формування відповідальної поведінки. У класному колективі це може призводити до дезорганізації, ослаблення соціального контролю та посилення ролі неформальних лідерів [7]. За таких умов зростає ризик поширення прихованих форм булінгу – психологічного тиску, соціальної ізоляції, вербальної агресії, які залишаються поза належною увагою педагога та ускладнюють своєчасне реагування на проблемні ситуації.

Отже, стиль педагогічного спілкування виступає одним із провідних превентивних чинників у попередженні булінгу в класному колективі. Усвідомлений і професійно виважений вибір педагогом демократичного стилю спілкування, орієнтованого на підтримку, партнерство та повагу до особистості дитини, створює умови для формування безпечного освітнього середовища, зниження рівня агресивних проявів серед учнів та забезпечення їхнього гармонійного особистісного розвитку.

Література:

1. Сухомлинський В.О. Серце відаю дітям. Київ : Радянська школа, 2021. 384 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004854

2. Виготський Л.С. Мислення і мовлення. Київ : Вища школа, 2022. 287 с. URL: <https://www.marxists.org/archive/vygotsky/works/words/Thinking-and-Speech.pdf>

3. Бандура А. Теорія соціального научіння. Київ : Либідь, 2021. 320 с. URL: https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%82%D0%BE%D0%BA_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8E%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F

4. Маслоу А. Мотивація і особистість. 3-тє вид. Київ : Пульсари, 2023. 352 с. URL: <https://samoosvita.in.ua/abraham-maslou-motyvatsiya-i-osobystist-korotkyj-zmist-knygy/>

5. Роджерс К. Погляд на психотерапію. Становлення людини. Київ : Основи, 2016. 368 с. URL: <https://apricot.com.ua/rodzhers-k-stanovlenie-lichnosti-vzglyad-na-psikhoterapiu/>

6. Lewin K. Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers. New York : Harper & Row, 2021. 346 p. URL:

<https://www.scribd.com/document/497632325/Field-Theory-In-Social-Science-Kurt-Lewin>

7. Olweus D. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford : Blackwell Publishing, 2023. 140 p. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1860/1/%D0%A4%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%20%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-619-8-14>

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ГРОМАД У ПЕРІОД КРИЗ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Комаринська Зоряна Михайлівна

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом,

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується впливом багатофакторних криз, серед яких провідне місце займає повномасштабна війна, соціально-економічна нестабільність та демографічні трансформації. У цих умовах особливого значення набуває феномен життєстійкості, який розглядається як здатність системи, зокрема громади, адаптуватися до змін, протистояти стресовим чинникам та відновлюватися після потрясінь. Дослідження поняття «життєстійкість громад» актуалізувалося останніми роками, у час повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Життєстійкість громад стає ключовим фактором збереження ментального здоров'я населення, забезпечення соціальної стабільності та відновлення країни. Український досвід у цьому контексті є унікальним, оскільки поєднує високий рівень громадянської активності, волонтерського руху та самоорганізації населення. Метою пропонованого дослідження є аналіз особливостей життєстійкості українських громад у період криз, визначення основних чинників її формування та окреслення перспектив розвитку.

За визначенням, життєстійкість – це здатність людини протистояти стресу та відновлювати свій стан після травматичних подій. Для